

Teologická a religionistická literatura v zámeckých knihovnách

Zámecké knihovny obsahují literaturu prakticky ze všech oborů lidské činnosti, přirozeně tedy i literaturu teologickou a religionistickou. V menší či větší míře se s nimi setkáme prakticky v každé zámecké sbírce. Z knihoven, které se v tomto ohledu poněkud vymykají (příčemž knihovnou zdejšího zámku se zabývat nebudu), lze upozornit např. na žerotínskou sbírku nekatolických tisků ze zámku Bludov /1/, knihovnu knížete Karla z Löwenstein-Wertheim-Rosenbergu (1834-1921), podporovatele křesťanských misí, který v Boru u Tachova /2/ shromažďoval literaturu k tomuto tématu nebo zcela výjimečného myslitele hraběte Heinricha Coudenhove-Kalergiho (1859-1905), který v západočeských Poběžovicích /3/ vytvořil unikátní soubor literatury o různých náboženstvích celého světa, zvláště pak judaismu. Vedle skutečných zámeckých knihoven se ve správě Knihovny Národního muzea ocitlo i několik knihoven, které vlastně do tohoto fondu nepatří a shodou okolností všechny obsahují velmi zajímavé soubory teologické a religionistické literatury. Je to v první řadě knihovna Suverénního vojenského řádu maltézských rytířů /4/, dále knihovna vlasteneckého kněze a historika Františka de Paula Švendy /5/, které byla věnována samostatná publikace, a zcela neznámá knihovna figurující ve spisech oddělení zámeckých knihoven pod jménem Mitnacht. Této knihovně se budu nadále podrobněji věnovat.

P. Alfons Maria Mitnacht (1894-1976) /6/ byl členem řádu augustiniánů. Zhruba od 30. let 20. století žil v Praze na Malé Straně a zastával funkci vicepostulátora augustiniánů pro Československo, Německo a Polsko. Měl blízký vztah k rodu hrabat z Waldsteinu a když za se druhé světové války dostal do konfliktu s gestapem a musel opustit Prahu, ukryla hraběnka Marie Johanna z Waldsteinu, rozená Kinská (1900-1976), jeho osobní písemnosti, knihovnu a psací stroj s cyrilicí buď na zámku Kozel /7/ nebo spíše v pražském Valdštejnském paláci. Díky umístění knihovny na některém z waldsteinských sídel se tato dostala v polovině 50. let skrze Národní kulturní komisi do fondů zámeckých knihoven a byla dodnes uchována. Její majitel byl po druhé světové válce národním sekretářem Katolické unie Německa, žil ve Würzburgu, kde byla později jeho jménem nazvána jedna ulice. Jeho hlavním a celoživotním tématem byla východní, pravoslavná církev, později napsal také knihu o etiopském ritu.

Knihovna A. M. M. obsahuje dnes celkem 2.250 svazků /8/ literatury 20. století (a asi dva tisky století 18.) a soubor vesměs jeho osobních rukopisů, deníků, rozpracovaných děl, např. Harmonielehre nebo Kontrapunkt. Z jazyků se setkáme nejčastěji s němčinou a latinou, češtinou, francouzštinou, italštinou a přirozeně s ruštinou a církevní slovanštinou. Podle očekávání obsahuje sbírka hlavně témata náboženská a s religionistikou příbuzná. Jen výjimečně se setkáme s beletrií, např. Balzac, Ganghofer nebo Kipling. V knihovně nalezneme knihy věnované liturgii - R. Guardini: Vom Geist der Liturgie, Freiburg i. B., 1918, mariánské tematice či papežství - F. X. Seppelt: Das Papsttum in der neueren Zeit. Leipzig 1936. Překvapivé je, že v knihovně jsou pouze dvě celé bible, a to Lutherův překlad a Biblia hebraica. Četnější jsou díla věnovaná církevní hudbě - R. Heuler: Katholische Kirchen-Gesänge, Würzburg 1912, nebo O. Drinkenwelder: Gesetz und Praxis in der Kirchenmusik, Regensburg 1914. Z nekřesťanských náboženství se místy objeví publikace o islámu nebo o německém pohanství - G. Schalk: Nordisch-germanische Götter, Oldenburg 1922 a o germánských hrdinech.

Větší pozornost věnoval A. M. Mitnacht samozřejmě svému církevnímu řádu - augustiniánům, nalezneme jak řádová statuta - Constitutiones Ordinis Eremitarum S. Augustini, Romae 1926 nebo Direktorium für Missionen, Würzburg 1934, tak i historická díla z dějin řádu - N. Paulus: Der Augustinermönch Johannes Hoffmeister. Ein Lebensbild aus der Reformationszeit, Freiburg i. B. 1891. Literaturu týkající se jiných řádů najdeme pouze výjimečně. Dalším velkým tématem v knihovně obsaženým je mystika, např. J. Ude: Christliche Mystik, Wien 1938 nebo J. Zahn: Christus in der deutschen Mystik, Würzburg, 1918, četná díla Kathariny Emmerichové, a také díla o askezi - Die asketische und theologische Lehre des hl. Gregorius Palamas. V protikladu k tomu stojí skupina knih věnovaná alkoholu a alkoholismu, např. F. Müller: Alkoholismus und

Kapitalismus, Berlin 1929, J. Ude: Katholische Kirche und der Alkohol, Haidhausen-Ruhr, 1927 nebo trojjazyčné dílo věnované alkoholismu a misijní činnosti. Skupina knih je věnována některým moderním vědám, např. psychologii, např. G. Grunwald: Pädagogische Psychologie, Berlin 1925. Několik publikací si všímá mládeže a zejména křesťanské mládeže, např. M. Luible: Zur neueren christlichen Jugendbewegung in Deutschland, 1923. Majitel knihovny hledal odpovědi i na zcela aktuální politické otázky své doby, např. v díle F. X. Kiefl: Sozialismus und Religion. Regensburg, 1920 a vnímal těžké postavení církve, které se mělo v budoucnu dále prohlubovat: Der Zweifrontkrieg der katholischen Kirche gegen Kapitalismus und Sozialismus, Wiesbaden 1928.

A. M. M. si také všímá hlavního problému země, ve které žil: H. Donat: Die deutschen Katholiken in der Tschechoslowakischen Republik, Warnsdorf 1934 nebo B. Brandl: Orden und Kongregationen im deutschen Sprachgebiet der Tschechoslowakei, Marienbad und Böhmisches Krumau 1933. Vedle citovaných nalezneme ve fondu řadu dalších bohemik (a slovacik), cizojazyčných i jazykově českých (slovenských). Očekávatelné jsou biografie českých světců, např. E. Promnitz: Der heilige Herzog Wenzel von Böhmen, Prag 1929, F. Příkryl: Denkmale der heiligen Konstantin und Method in Europa, Wien 1920 nebo K. Dubravský: Životopis sv. Cyrila a Methoda, apoštolov slovanských, Trnava 1922. Vedle nich najdeme několikrát se objevivší téma husitství - A. Naegle: Husitismus und Katholicismus, Prag 1930, drobné modlitby a učebnice češtiny.

Nejrozsáhlejším souborem v knihovně je ovšem již zmíněná literatura ruská a pravoslavná se týkající, jde asi o 160 bibliografických jednotek. Většina děl je ve slovanských jazycích, některá pojednávají o Rusku a východním Slovanstvu v němčině, např. F. Haase: Die religiöse Psyche des russischen Volkes, Leipzig 1921 nebo v latině - S. Tyszkiewicz: Doctrinae De ecclesia theologorum Russorum pravoslavorum, Romae 1937. Očekávatelně se v této části knihovny setkáme s učebnicemi ruštiny a církevní slovanštiny, např. A. Pavlov: Praktičeskij kurs kratkoj gramatiky cerkovno-slavjanskago jazyka, Petrograd 1915.

Ve slovanské sbírce najdeme také četná díla východních církevních otců, Origena, Řehoře Nazíánského a dalších. Největší zájem projevoval shromažditel o východní liturgii, J. Rank: Pravoslavnaja liturgia, Praga 1885 nebo I. V. Raiculescu: Liturgica Bisericii ortodoxe..., Bucuresti 1905. Dále najdeme ve fondu několik slovanských Biblí, řadu katechismů, např. Malyj katechizm, Užgorod 1933, život Ježíše Krista a životy svatých - Žitie i stradanie svjatago Velikomučednika Pantoleona, Praga 1928 nebo Žitie svjatago mučednika Vjačeslava, kňaza českago, Praga 1929. Dále jsou v knihovně také drobné modlitby, díla o dějinách církve - P. Smirnov: Istorija christianskoj pravoslavnoj cerkvi, Berlin 1903 nebo A. Svirjelin: Kratkaja cerkovnaja istorija, Moskva 1913, pastýřské listy pravoslavných biskupů a díla o sjednocení církví. I ve slovanské části knihovny najdeme již dříve zmíněné téma reprezentované dílem ukrajinského básníka Grice: Zalivajko. (Báseň o smutném konci pijáka pálenky.) Užhorod, po 1918. Výjimku, t.j. dílo nevěnované religiózní tematice, tvoří několik děl A. S. Puškina, L. N. Tolstého a N. V. Gogola vydaných v ruštině počátkem 40. let 20. století v Praze. Většina zmíněných slovanských knih byla vydána v průběhu první třetiny 20. století v Rusku, v Praze, v Polsku, v Srbsku, četná díla pocházejí z Užhorodu, ale i dalších podkarpatských měst, dále ze Slovenska, z Prešova a Svidníku, ojediněle pak z Paříže nebo z čínského Charbinu.

Knihovna pátera Alfonse Marii Mitnacha je v síti zámeckých knihoven sbírkou značně atypickou a neočekávatelnou, ale je možné, že tím spíše si najde své zájemce, kteří dokážou její obsah ocenit.

1. Mašek, P.: Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa. Band II. Tschechische Republik. Schlo bibliotheken unter der Verwaltung des Nationalmuseums in Prag. Hildesheim, Zürich, New York, Olms-Weidmann 1997, 42-43. Mašek, P.: Zierotinská knihovna na Velkých Losinách a Bludově. Cour d honneur. č. 1. roč. I. s. 41-43.

2. Mašek, P.: Zámecké knihovny Tachovska a Stříbrska. Miscellanea oddělení rukopisů a vzácných tisků, 1987, roč. 4. s. 135 - 171. Mašek, P.: Handbuch s. 44.
3. Mašek, P.: Příspěvky k dějinám zámeckých knihoven západních Čech. Sborník archivních prací. Roč. XLI., č. 2., 1991, s. 511 - 536. Mašek, P.: Handbuch s. 166-167.
4. Mašek, P.: Handbuch s. 168-170
5. Johanides, J.: Knihovna P. Františka de Paula Švendy. Hradec Králové, Muzeum Východních Čech, 2001, 89 s.
6. Tato data byla nalezena na internetu, ale překvapivě není k dispozici žádné biografické heslo.
7. Waldstein-Wartenberg, K. A.: Tisíc let Valdštejnů v Čechách. Rozhovor s Rudolfem Steindlem. S. 1., IRIS, s. a. /po r. 1997/, s. 68.
8. Lokální a inventární katalog z let 1985-1986. Vypracovala PhDr. Helga Turková.